

чески теми, а не към тези, които горят от амбицията да открият нови хоризонти за поетическо преживяване, неоправдано изоставяйки още неразчистения терен на патетичната поезия. Създава се впечатлението, че по този начин се аплодира стремжето за постигане на нови формални решения, но то се разсева от припомнянето, че в новите постановки на познатите теми се зараждат и новите смисли. Пародирането, иронизирането, езиковото огрубяване, преобръщането на метафоричната структура в творчеството на Георги Белев, Борис Христов и Калина Ковачева водят до опростяване на формата, до изчистването на всички смислово нефункционални елементи и примиряването на изказ и смисъл в лаконизма на по-голямата достоверност, която творбата носи като посредник между поета и читателя. Това, разбира се, не става там, където поетическият повод е незначителен, където той отхвърля като насилие всеки опит да бъде организиран формално, и в това ни убеждават примерите на римувано празноречие и смислова недоносност.

Вторият раздел на книгата е озаглавен „Шрихи от незавършени портрети“ и той е едно по-раздробено разглеждане на темите, застъпени в първата част. Статията схваща процесуалното, наиндивидуалното значение на творчеството на поетите през разглеждания период, те отчитат еволюцията в образци, които я потвърждават, но и извън техните интереси остава значението на творбите в контекста на отделното творчество. Смесът на този контекст невинаги е пропорционален и невинаги се покрива с изводите, до които се достига при задължително абстрахираното обобщаване на фаза от литературното развитие. Еленков знае това и се е постарал да предотврати противоречията, като се опира на творчеството на онези поети, които са най-ясно обвързани с генералните развойни насоки. Поредицата започва с Пеню Пенев и свършва с Георги Белев, Георги Борисов и Петър Анастасов. Между тях са портретите на онези, които са свързващото звено между най-убедителното осъществяване на патетичната поетика и нейното отрицание — най-малко патетичните, по-скоро с иронична нагласа, млади поети. Ако в творчеството на Андрей Германов, Христо Банковски, Дамиян Дамьянов, Любомир Левчев, Иван Динков и др. гръмката поетика беше приглушавана от зареждането на поетичното слово с възленията на интимното преживяване, ако те трябваше преди всичко да извоюват правото на една поетика да отхвърли и смени друга, то на най-младите поети се падна задачата да продължат започнатото в иронично-пародисен план, за да завършат процеса и създадат условията за бъдещето на поезията ни. Този извод го няма в книгата на Еленков, но той логически следва от казаното в нея. Още повече, че портретите са „завършени“.

Мисля, че не влиза в задълженията на рецензента, пък и изобщо не е необходимо да

се коментира и оспорва предпочитанието на автора към отделни имена. Поетите, които са привлекли вниманието му, поддържат концепцията или удовлетворяват вкуса му с творчеството си. Критикът има право на съображения и в двете посоки. По този начин неговият избор става и оценка.

По-интересен ми се струва, един друг въпрос, който книгата на Еленков повдига. Въпросът за целите и задачите на критиката в светлината на съвременните концепции за литературния процес. Не че той не е коментиран или че до известна степен не е ясен, а защото, когато се повдига във връзка с книгата на млад критик, допълнително е обвързан с отлагачите се спорове за езика на критиката в светлината на съвременния теоретически разнороб. Така или иначе методологическата „полифония“ в теорията получава отражение и в критиката и нейният отзвук най-осезателно се долавя в текстовете на младите автори. Свидетели сме на сполучливи опити за свеждане на теоретическия речник до критическата практика, които увеличават възможностите на критиката да „види“ по-изчерпателно творбата и процеса. Свидетели сме и на научно пресилване, което затруднява критическата ефективност по отношение на литературния процес, изискващ осмислянето му да става на език, разбираем за него. Мисля, че Еленков съумява сполучливо да съчетае научната обективност на критическия анализ със задължителната публичност и четивност на текстовете. Той остава неизкушен както от събуждащата недоверие еклектична ерудираност, често срещана в съвременните критически писания, така и от ненаучната егоцентрична субективност в публикациите на някои млади критици. А това равновесие е надежден сигнал, че „Поезия и поети“ е резултат на зряло критическо мислене, че е сигурен подстъп към осмислянето на един колкото богат, толкова и важен момент от развитието на националната литература.

Иван Карадочев

„СЪВРЕМЕННИЯТ БЪЛГАРСКИ И ЧЕШКИЯТ РОМАН“ от ИВАН ПАВЛОВ, С., Софийски университет „Климент Охридски“, 1985, 159 с.

Проучването на аналогичните черти в идейно-художествената повествователна нагласа, скрити зад различни обществено-политически факти и исторически събития, персонажи-родственици, сходни мотиви и сюжети, с цел да се изяснят общите закономерности в развитието на социалистическите литератури, е една от важните задачи на съвременния марксистко литературознание. Един от естествените пътища за нейното разрешаване е съпоставително-контрастивният анализ на съотношението „идеологическо съдържа-

ние — художествена специфика¹, при който отчитането на националните особености става чрез типологизиране на идейно-художественото единство на социалистическия роман. Изследването на неговата художествена структура във взаимозависимостта ѝ с историческия процес и философското мислене дава възможност за доказване на тезата за многомоделността на литературите от социалистическите страни, която се основава на различните национални художествени традиции¹.

В границите на тази плодотворна възможност представяната монография е частичен опит за разкриване функционалността и типологията на романа в художествената система на социалистическия реализъм след Втората световна война. Частичен е не само с оглед своя предмет — явява първостепенни български и чешки романо-модификации, но и по целта си — „вникването в сложната симбиоза между философия и поезика“ (с. 154). Тази двустранна частичност предпазва автора от примамките на емпирическите наблюдения (слабост на старата компаративистка школа) и го задължава да типологизира сходните по идейна насоченост и художествена същност творчески тенденции, което придава на набелязаните съпоставки теоретичен характер. А това свидетелства, че у нас сравнителното изучаване на съвременната българска литература в контекста на другите социалистически славянски литератури е излязло от своя методически стадий.

Избраният от Иван Павлов широк сравнително-съпоставителен подход сам по себе си предпоставя анализ на родствени художествени структури и определя целенасочения подбор на материала, който подбор е съобразен с вътрешната логика на романо-вия жанр. Съпоставянето — по прилики в пълноценното философско осмисляне и по контрасти в естетическото усвояване на действителността — на ограничен брой творби от петима автори задълбочава анализационните наблюдения както в търсенето на тематичните връзки, така и в откриването на функционалното сходство между социални и художествени структури. Това налага на изследователя да оценява романите и близките до тях (като системобразуващо качество) разкази и новели в исторически контекст и перспектива.

Стремежът към неедностранчив отговор на въпроса за количествените преходи и качествените съотношения между литературна и извънлитературна (обществена) действителност обуславя групирането на изследователските акценти в първите четири студии за романа-епоса в българската и чешката литература. В тях се анализира социологията на епичното в „Тютюн“ от Димитър Димов, „Куций Орфей“ от Ян Отчешек и трилогията на Мария Пуйманова „Хора на кръсто-

път“, „Игра с огъня“, „Животът против смъртта“. Открил вътрешната подвижност на структурата на образите в зависимост от еволюцията на характерите и обществената значимост на дейността на героите, епичната основа на психологизма като залог за художествена правдивост, И. Павлов разкрива чрез акцентуване върху идейната връзка между романите — разобличаването на античовешката същност на фашисткия морал, утвърждаването на хуманизма и формирането на революционно съзнание у героите.

В желанието да открие художествената функция на философско-идеологическите постановки (Марковата социоантропология и екзистенциализма) в панорамната отвореност на „Тютюн“ и „Куций Орфей“, И. Павлов посочва как социалната обусловеност на епичния човек и идеологическото „поданство“ на реалния автор въздействуват моделиращо (като утвърждават епичността) върху системата от персонажи (усилват интроспективното начало) и сюжетно-композиционната структура (задълбочават историзма на художественото мислене). Чрез анализираната функция на социалната среда и частния бит в художествения свят на тримата автори и със сполучливо подбрани откъси от техните произведения изследователят защитава идеята за превръщането на съотношението „среда — индивид — общество“ в художествен факт, при което превръщане според него битовизмът поражда психологизма. В тази насока обаче на места се срещат недоказани с оглед романовата специфика констатации (с. 24, 26, 61).

В търсене на идейно-образното единство на урбанистичните елементи в посочените творби (еготичният град като структуриращ фактор) И. Павлов тълкува символиката на големия град като ключ към динамиката на романовите ситуации и характери, тъй като на градската макроструктура отговаря изграждането чрез сложни връзки човешки колектив при прехода „провинция — център“. Характерната за социалистическия славянски роман² еволюция на героя от частното съществуване към осмисленото обществено битие е разкрита чрез художественото очертаване на социалната същност на романовите герои (в тази насока И. Павлов оценява положително въвеждането на Лила в романа на Д. Димов). Като отчита строго историческия и художествения опит (фолклорни, митологически и възрожденски традиции, както и достиженията на критико-реалистичния роман) в двете литератури, авторът прави нов прочит на посочените произведения с оглед структурирането на романовата цялост, мястото и функцията на авторския образ и сплението на времевите и пространствените характеристики в повествователния поток.

¹ M. Stępień. W kręgu badań porównawczych literatur krajów socjalistycznych.— Nowe drogi, Warszawa, 1979, N 3, s. 154.

² Вж. Актуальные проблемы сравнительного изучения литератур социалистических стран. М., 1978.

Новостта в случая е мотивирана от ненадължителното доказване на пряката връзка между философската концепция на социализма и марксистката теория на изкуството, от една страна, и сходствата в романовата поезика, от друга страна. Това новаторско виждане обаче в някои случаи е насочило автора към тезисно дефиниране на подчинителната връзка между процеса на самоизменение на обществено-политическата формация и самодвижението на художествените компоненти (например в студията „Поетични функции на философско-идеологическите постановки в „Тютюн“ от Димитър Димов и „Куцийт Орфей“ от Ян Отченашек“). Силата на набелязаната изследователска позиция ярко се откроява в студията „Социалната среда и бит в художествения свят на Димитър Димов, Мария Пуйманова и Ян Отченашек“, „Идейно-образното единство на урбанистичните елементи в съвременната чешка и българска проза“ и „Художественото очертаване на социалната автентичност на героите“. В тях И. Павлов убедително доказва монистическото единство на база и надстройката, в което единство първостепенно е съотношението „диалектика на действителността — социализация на героя“. В този смисъл авторът защитава уводната уговорка, според която „имплицитната идейнообразна основа на националните литератури трябва да бъде изходната и крайна точка на типологическото изследване...“ (с. 5).

Предиване на историческо-литературния (с някои несрещани и в чехословашкото литературознание елементи на повествователна приемственост) в теоретичен подход И. Павлов осъществява и от пръв поглед неотговарящата на заглавието на монографията студия „Метаморфози на комичното в „Барутен буквар“ от Йордан Радичков и „Строго охранявани влакове“ от Божумил Храбал“.

Като обяснение за включването ѝ в изследването авторът изтъква обстоятелството, че „в тяхната художествена структура прогичат важни процеси, намиращи своя синтез в романа, като същевременно пък елементи от по-кратките прозаични жанрове се проявяват в нови качествени аспекти на по-голямата романова площ“ (с. 4). Анализът на двете произведения обаче обогатява това обяснение с типологизирането на разказно-новелистичната ситуация „малкият човек и голямото събитие“ и с представянето на комичното като „контрагент“ на епичното. Установяването на нови човешки взаимоотношения в условията на социалистическия труд и формирането на нови жизнени идеали и нова социална психика, както и тяхното романово опознаване и усвояване, са изследвани в последната студия „Художественият синтез в „Лош ден“ от Генчо Стоев и „Младият мъж и белият кит“ от Владимир Парал“.

Монографията на И. Павлов с успех доказва, че общността в историческото и политическото развитие на социалистическите страни и общността на марксистко-ленинския светоглед и естетика обуславят появата на повтарящи се романови модели с единна концепция за човека и света. Типологизирането на тези модели днес е една от най-сериозните задачи на сравнителното литературознание и рецензиращият автор се стреми по оригинален начин да постигне това: първо, като доказва мисълта на Белински, според който „в изкуството няма прекрасни форми без прекрасен съдържание“, и, второ, защото с умело следвания принцип на съпоставително-контрастивния анализ подсказва една от възможностите за създаването на колективна история и теория на романа в социалистическите страни.

Величко Тодоров

SOMMAIRE

Dimitre Avramov — Le Poète et la vie contemporaine	3
Milena Kirova — Le poème moral-psychologique dans la littérature bulgare de la fin du XIX-e siècle	34
Guéorgui Vélev — Un essai de confrontation dialectique entre Elina-Péline et Yordan Yovkov	53
Stéphane Vlahov-Mitsov — Diko Foutchédziev, traits d'un portrait non-achevé	72
Nikolaï Daskalov — L'opposition „esthéticien-dictateur“ dans le roman de Henrik Sienkiewicz „Quo vadis“	86
Xénia Kissélintchéva — Les problèmes dans la dramaturgie d' Eugene O'Neill et Shone O'Casey	96

Communications scientifiques

Dimitre Pantéléev — Souvenirs de la revue „Hypérion“ et de ses rédacteurs Lioudmil Stoyanov et Théodor Trayanov	105
Ekatérina Ivanova — La pensée artistique étrangère dans l'horizon créateur de Dimitre Dimov	115

A travers la pensée esthétique mondiale

Ives Bonfois — Trois essais („Les fleurs du mal“, Paul Valéry, La traduction de poésie)	131
---	-----

A travers la presse étrangère

Lu dans les revues littéraires de l'URSS, de l'Allemagne Démocratique, d'Autriche, d'Espagne et du Cuba	141
---	-----

Revue

Mariana Todorova — „Créateurs de plusieurs générations“ par Zdravko Petrov	152
Ivan Karadotchev — „Poésie et poètes“ par Constantin Elenkov	155
Vélitchko Todorov — „Le roman contemporain bulgare et tchèque“ par Ivan Pavlov	157

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ
ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ
ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА
РЪКОПИСИ СЕ ПРИЕМАТ В ДВА МАШИНОПИСНИ ЕКЗЕМПЛЯРА
(ИЛИ ОРИГИНАЛ И КСЕРОКОПИЕ)

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапиев“ 52,
бл. 17, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1986
с/о Jusautor, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Коректор *Д. Ставрева*

Дадена за набор на 25. II. 1986 г.	Подписана за печат на 10. VI. 1986 г.	Формат 70/100/16
Печатни коли 10	Издателски коли 12,96	Тираж 1650
Годишен абонамент 12 лв.	Излязла от печат на 23. VI. 1986 г.	Изд. индекс 10 636
		Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София ул. „Акед. Г. Бончев“ бл. 6 Поръчка 190